

Warszawa, dnia 29.08.2013 r.

RPO-735814-VII-720.8.3/13/AI

Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Poprawczego w Gdańsku
(Wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 10-11 czerwca 2013 r., do Zakładu Poprawczego w Gdańsku-Oliwie (zwanego dalej placówką, zakładem lub ZP) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Wojciech Sadownik oraz dr Aleksandra Iwanowska (prawnicy). W wizytacji wziął również udział pracownik Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Gdańsku Bogumił Furche (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z panem Januszem Ogonowskim – dyrektorem placówki;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym m.in.: sypialni, jadalni, izb przejściowych, oddzielnego pomieszczenia mieszkalnego, izby chorych, pracowni plastycznej, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, biblioteki, ambulatorium;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W trakcie wizytacji sporządzono dokumentację fotograficzną.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi zakładu oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: informacje o personelu zatrudnionym w placówce, sprawozdania z działalności szkół, warsztatów, internatu oraz zespołu diagnostyczno-korekcyjnego, Regulamin Zakładu Poprawczego, Regulamin Wychowanka Zakładu Poprawczego w Gdańsku-Oliwie, Regulamin odwiedzin Wychowanków Zakładu Poprawczego w Gdańsku-Oliwie, Regulamin Udzielania Urlopów i Przepustek w Zakładzie Poprawczym w Gdańsku Oliwie, a także przyjęte w placówce procedury.

2. Charakterystyka placówki

Zakład Poprawczy w Gdańsku-Oliwie jest placówką o charakterze półotwartym przeznaczonym dla chłopców z zaburzeniami osobowości oraz przejawiających symptomy uzależnienia od alkoholu i środków psychoaktywnych. Pojemność zakładu wynosi 30 miejsc. W dniu wizytacji w grupach wychowawczych przebywało 20 nieletnich, po 1 wychowanku - w izbie przejściowej i oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym. Poza placówką przebywało z kolei 6 nieletnich: 2 w trybie art. 90 i 71 *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* (ustawa z dnia 26 października 1982 r.,

Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, nazywana dalej upn.), 2 na przepustce i po 1 na urlopie i na niepowrocie.

3. Personel placówki

W zakładzie opiekę nad nieletnimi sprawuje 38 osób, w tym 9 wychowawców, 3 psychologów, pedagog, terapeuta oraz 13 strażników. W związku z funkcjonowaniem na terenie placówki szkoły oraz warsztatów, chłopcy kształcą się pod kierunkiem 15 nauczycieli, w tym 5 nauczycieli praktycznej nauki zawodu.

Analizując skład personelu wizytowanej placówki pod względem balansu płci zauważalna jest dominacja personelu męskiego. Niemniej jednak, kobiety mają również bezpośredni udział w oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w placówce. Warto w tym miejscu przytoczyć stanowisko Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) dotyczące zróżnicowania personelu pod względem płci. Zgodnie z nim niejednolitość płci stanowi kolejne zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności, szczególnie jeśli chodzi o nieletnich: *Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności i ma to pozytywny wpływ na pracę z wychowankami* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

Wszyscy pracownicy placówki, mający bezpośredni kontakt z nieletnimi, legitymują się odpowiednim kierunkowym wykształceniem oraz licznymi kursami kwalifikacyjnymi i studiami podyplomowymi, które predestynują ich do wykonywania określonych zadań związanych z nauczaniem i sprawowaniem pieczy nad wychowankami. W roku 2012 troje pracowników ukończyło studia podyplomowe z zakresu terapii pedagogicznej, historii oraz zarządzania zasobami ludzkimi, a w roku 2013 również troje kształciło się na studiach podyplomowych o profilu *Wychowanie fizyczne* oraz *Zarządzanie oświatą*. Podkreślenia wymaga także fakt, iż większość zatrudnionych w placówce strażników odbyła kursy dotyczące takich zagadnień jak praca z wychowankiem w kryzysie emocjonalnym, problemów z wychowankami z tendencjami suicydalnymi, bezpieczeństwa osobistego oraz bezpieczeństwa pracy

z nieletnimi, a część - z zakresu udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej oraz radzenia sobie ze stresem.

Zauważyć należy jednak, iż liczba szkoleń w jakich uczestniczyła kadra pedagogiczna w okresie od początku 2012 r. do dnia wizytacji była ograniczona.

Zdaniem przedstawicieli KMP zasadnym byłoby poszerzenie oferty szkoleń dostępnych dla pracowników pedagogicznych, a szkoleniami dotyczącymi stosowania środków przymusu bezpośredniego, udzielanie pierwszej pomocy oraz umiejętności radzenia sobie ze stresem objąć cały zatrudniony w ZP personel. Ponadto pracownikom należy zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.*

Podkreślić również należy, że psychologowie zatrudnieni w placówce nie mają zapewnionej superwizji. Z informacji przekazanych wizytującym wynika, iż jeden z psychologów oraz terapeuta korzystają z superwizji w związku z pracą wykonywaną poza zakładem. Przedstawiciele Mechanizmu zwracają uwagę, że zapewnienie superwizji w znacznym stopniu przyczyniłoby się do zwiększenia efektywności pracy psychologów, pomagając jednocześnie w uporaniu się z obciążeniami wynikającymi ze specyfiki pracy w placówce resocjalizacyjnej.

4. Warunki bytowe

Warunki bytowe panujące w placówce określić należy jako dobre.

Każda z 3 funkcjonujących w zakładzie grup wychowawczych ma do swojej dyspozycji świetlicę wyposażoną w kanapę, stół, sprzęt audiowizualny, stoły do gry w *piłkarzyki* oraz tablice do gry w *dart*. W świetlicach wyodrębniono ponadto aneks kuchenny z lodówką, kuchenką mikrofalową, czajnikiem elektrycznym oraz małym piekarnikiem. Pokoje nieletnich urządzone są w sposób estetyczny, a ich wygląd

świadczy o tym, iż wychowankowie mają możliwość dekorowania ich sposób odpowiadający ich indywidualnym upodobaniom.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziły natomiast warunki w łazienkach przeznaczonych dla wychowanków, które zdaniem wizytujących nie gwarantowały intymności osobom z nich korzystającym: w łazienkach grup wychowawczych I i II stanowiska prysznicowe pozbawione były zasłon, a uchylne drzwiczki do toalet zamocowano zbyt wysoko w stosunku do miski ustępowej. Osobnej uwagi wymaga także kwestia zainstalowania w łazienkach wychowanków (łazienki grup I i II oraz łazienka na terenie szkoły) kamer. W łazience II grupy wychowawczej wspomniany uprzednio brak zasłony oraz bezpośrednie skierowanie na stanowisko prysznicowe kamery powodował, iż nieletni zmuszeni byli kąpać się w bieliźnie. W opinii przedstawicieli Mechanizmu instalacja kamer w miejscach przeznaczonych do kąpieli i załatwiania potrzeb fizjologicznych stanowi bardzo głęboką ingerencję w prawo do prywatności i intymności wychowanków. Osoby przebywające w miejscach pozbawienia wolności nie mają kontroli nad tym, czy i w jakim zakresie poddane są obserwacji, z tego też względu monitoring w takich miejscach powinien być stosowany tylko w takim zakresie, w jakim jest to absolutnie niezbędne. W związku z powyższym przedstawiciele KMP formułują zalecenie zdemontowania kamer w łazienkach nieletnich.

W wizytowanej placówce poza łazienkami kamery zainstalowano również w sypialniach wychowanków, na korytarzach, w klasach i pomieszczeniach warsztatów szkolnych, stołówce, izbach przejściowych, oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym, sali gier, izbie chorych i pracowni plastycznej.

Obecnie tak szeroki zakres stosowania monitoringu w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich możliwy jest na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1359 ze zm., dalej: rozporządzenie). Zgodnie z brzmieniem §105⁵ ust. 1 monitoringiem objęte są wszystkie pomieszczenia, w których stale lub czasowo przebywają nieletni. Należy przyjąć, iż pojęcie *pomieszczeń, w których stale lub czasowo przebywają nieletni* jest

na tyle pojemne, że może odnosić się do wszystkich pomieszczeń, z których korzystają nieletni przebywający w zakładzie poprawczym. W związku z powyższym ustanowiony w rozporządzeniu katalog miejsc ma charakter otwarty dopuszczając możliwość instalowania kamer w każdym miejscu – nawet przeznaczonym do wykonywania czynności fizjologicznych.

Podkreślenia wymaga także fakt, że związane ze stosowaniem wideonadzoru ograniczenie prawa do ochrony prywatności (art. 47 Konstytucji) realizowane jest jedynie w oparciu o przepisy aktu prawnego o charakterze wykonawczym. Żaden z przepisów upn nie przewiduje bowiem stosowania w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich monitoringu. Tym samym naruszony zostaje, wyrażony w art. 31 ust. 3 oraz 41 ust. 1 Konstytucji wymóg zachowania ustawowej formy ograniczeń z zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw.

Z analizy art. 31 ust. 3 Konstytucji można wyprowadzić następujące przesłanki ograniczenia praw i wolności jednostki:

- 1) wymóg formy ustawowej,
- 2) określenie przesłanek materialnych,
- 3) wskazanie maksymalnych granic dla wprowadzania ograniczeń (nakaz poszanowania zasady proporcjonalności oraz zakaz naruszania *istoty* praw i wolności).

Wszystkie wymienione przesłanki muszą być spełnione łącznie, aby możliwe było wprowadzenie ograniczenia praw i wolności jednostki. Wykluczenie tych ogólnych zasad uznać należy za nieuzasadnione zubożenie konstytucyjnej ochrony praw jednostki (L. Garlicki, Konstytucja RP. Komentarz, Tom III, Warszawa, s. 17). Także Trybunał Konstytucyjny przedstawił w tym zakresie jednoznaczne stanowisko, zgodnie z którym brak zachowania ustawowej formy dla ograniczeń wolności jednostki musi prowadzić do dyskwalifikacji danego unormowania jako sprzecznego z Konstytucją (wyrok TK z dnia 19 maja 1998 r., U5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46).

Nikogo nie można zatem pobawić praw i wolności, ani ograniczyć w korzystaniu z nich inaczej niż na warunkach określonych w ustawie. Tym samym należy podkreślić, iż uregulowanie w rozporządzeniu możliwości stosowania

monitoringu w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich nie spełnia standardów wyrażonych w art. 31 ust. 3 oraz art. 41 ust. 1 Konstytucji.

Obserwacje za pomocą monitoringu prowadzą pracownicy ochrony przebywający na terenie dyżurki. Nagrania przechowywane są przez okres około miesiąca. Powyższy okres przechowywania nagrań nie spełnia wymogów wskazanych w § 105⁵ rozporządzenia, zgodnie z którymi *cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska*. Dyrektor placówki wskazał jednak na brak możliwości finansowych realizacji przytoczonego przepisu i wyjaśnił, iż w przypadku zaistnienia takiej konieczności obraz z kamer jest utrwalany na płytach.

W zakładzie znajdują się 3 izby przejściowe (1 koło dyżurki pracowników ochrony i 2 na I piętrze budynku) oraz oddzielne pomieszczenie mieszkalne, o którym mowa w § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia. W trakcie wizytacji w jednej z izb przejściowych prowadzone były prace remontowe. Pozostałe izby były zadbane, wyposażone w podstawowy sprzęt kwaterunkowy (stolik, krzesło, szafki na rzeczy oraz łóżko), a ponadto wyodrębniono w nich kącik sanitarny. Urządzone w sposób bardzo zbliżony oddzielne pomieszczenie mieszkalne wyposażono dodatkowo w odbiornik telewizyjny.

Wychowankowie spożywają posiłki na stołówce. Jej stan należy określić jako dobry, jedynie na suficie zauważalne były ślady zawilgoceń. W widocznym miejscu wywieszony był jadłospis na dany dzień. Na stołówce organizowane są również wszelkie imprezy kulturalno-oświatowe.

Zaplecze sportowe zakładu stanowią boisko oraz 2 niewielkie sale wewnątrz budynku. Sale te nie są jednak przystosowane do realizacji w nich zajęć sportowych (zbyt mała powierzchnia, niewystarczające zabezpieczenie oświetlenia, śliska podłoga), co rodzi niebezpieczeństwo wystąpienia urazów u wychowanków, a także przyczynia się do nadmiernej eksploatacji tych pomieszczeń. W związku z § 15 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia, który stanowi, że zakład poprawczy powinien posiadać salę gimnastyczną w celu zapewnienia prawidłowej realizacji zadań przedstawiciele KMP

uważają za wskazane rozszerzenie infrastruktury zakładu o salę przeznaczoną i w pełni przystosowaną do realizacji w niej zajęć wychowania fizycznego.

Podsumowując uwagi dotyczące warunków bytowych przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną zauważyć, iż wizytowana placówka nie jest dostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZP daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

Należy zauważyć, iż zgodnie z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie Państwa strony podejmą odpowiednie środki obejmujące rozpoznanie i eliminację barier w zakresie dostępności budynków (art. 9 ust. 1, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona dnia 13 grudnia 2006 r. w Nowym Jorku, Dz. U. z 2012 r., poz. 1169).

Wychowankowie, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze ocenili warunki bytowe w placówce. Wskazywali również, iż zapewniane im posiłki są smaczne, jednak równocześnie zgłosili uwagi odnośnie zbyt małych porcji jedzenia oraz małej ilości owoców w diecie.

5. Traktowanie

Dokonana przez przedstawiciela KMP analiza procedur przyjętych w zakładzie wskazuje na szereg wątpliwości związanych z przyjętymi w nich rozwiązaniami. Przede wszystkim dokonane w *procedurze zapobiegania wnoszeniu na teren zakładu poprawczego narkotyków, alkoholu oraz innych substancji i przedmiotów zabronionych* zobowiązanie strażnika do dokonywania szczegółowej kontroli osobistej każdego przybyłego do placówki wychowanka nie znajduje upoważnienia w obowiązujących przepisach. Przepis §105⁹ ust. 1 pkt 3 rozporządzenia statuuje ogólne zobowiązanie pracowników realizujących plan ochrony zakładu do przeprowadzania kontroli w celu odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych, niedozwolonych, udaremnienia ucieczki lub też w innych uzasadnionych przypadkach.

Żaden jednak z przepisów określających obowiązki pracowników pełniących zmiany na poszczególnych posterunkach ochrony (§105¹¹ - §105¹⁹) nie przewiduje przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków, a jedynie *przeoglądanie i kontrolowanie zawartości wnoszonych i deponowanych bagaży lub rzeczy oraz sprawdzanie ładunków pojazdów* (§105¹³ ust. 1 pkt 8), *przeprowadzanie szczegółowych przeszukań pomieszczeń izby przejściowej, izby izolacyjnej lub izby chorych przed umieszczeniem w nich nieletnich oraz po opuszczeniu tych pomieszczeń przez nieletnich* (§105¹⁵ pkt 5), *przeprowadzanie kontroli pobieżnej nieletnich* (§105¹⁵ pkt 8, §105¹⁷ pkt 4, §105¹⁹ pkt 8). Także §105¹⁵ pkt 6 rozporządzenia nie może zostać uznany za podstawę do dokonywania kontroli osobistych wychowanków przez strażników bowiem zobowiązuje on jedynie do odnotowania w książce zmiany faktu *przeszukania osobistego* nieletniego przed umieszczeniem w izbie przejściowej lub izolacyjnej. W tym zakresie należy stwierdzić ponadto brak spójności w obrębie jednego aktu prawnego, który wprowadzając definicję legalną *kontroli osobistej* nie reguluje w jakich sytuacjach i przez jaki podmiot może być ona przeprowadzana, natomiast posługuje się pojęciem *przeszukania osobistego* bez jednoczesnego wskazania zakresu jego desygnatów.

Kontrola osobista stanowi w analizowanym obszarze najpoważniejszą ingerencję w prawo do prywatności i intymności osoby poddanej kontroli, a zatem upoważnienia do jej dokonywania nie można domniemywać. Jeżeli wobec powyższego ustawodawca *expressis verbis* stworzył podstawy do przeprowadzania kontroli przedmiotów, pomieszczeń i kontroli pobieżnej nieletnich, to w oparciu o wnioskanie *a minori ad maius* należy stwierdzić, iż tym bardziej obowiązujące regulacje prawne powinny wskazywać podmiot uprawniony do przeprowadzania kontroli osobistych nieletnich.

Odnotowania wymaga również fakt, iż uregulowanie kwestii związanych z przeprowadzaniem kontroli nieletnich na gruncie rozporządzenia budzi, podobnie jak w odniesieniu do omówionego uprzednio problemu stosowania w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich monitoringu wizyjnego, wątpliwości w zakresie swojej zgodności z art. art. 31 ust. 3 oraz art. 41 ust. 1 Konstytucji.

W odniesieniu do *procedury stosowania środka przymusu bezpośredniego* należy zauważyć, iż przepisy stanowiące podstawę jej opracowania utraciły moc obowiązującą (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii Dz.U. z 2011 r. Nr 48, poz.248) lub ich brzmienie zostało zmienione (art. 95a upn). W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zalecają ponowne opracowanie wymienionej procedury na podstawie aktualnych regulacji prawnych w tym zakresie, tj. ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2013 r. poz. 628, dalej: ustawa o śpb) oraz wprowadzonych tą ustawą zmianach w upn.

W opinii przedstawiciela Mechanizmu niepokojące są również pewne sformułowania zawarte w *procedurze postępowania w przypadku buntu w zakładzie poprawczym w Gdańsku Oliwie*, a mianowicie *przymus fizyczny wobec wychowanka, obezwładnieni wychowankowie oraz akcja obezwładniająca wychowanków*. Posłużenie się w wewnętrznej regulacji tego typu niezdefiniowanymi pojęciami rodzi niebezpieczeństwo nadużyć z uwagi na fakt, iż niemożliwe będzie np. stwierdzenie jakie czynności mieszczą się w zakresie znaczeniowym pojęć typu *akcja obezwładniająca*, tym samym znacznie utrudniając późniejsze dokonanie oceny zasadności i sposobu ich przeprowadzenia. Wobec powyższego przedstawiciele KMP zalecają posłużenie się pojęciami zawartymi w ustawie o śpb dzięki czemu przyjęta w placówce procedura zostanie poddana rygorom w niej zawartym.

Zgodnie z kolei z *procedurą postępowania w przypadku wyłączenia z zajęć i umieszczenia w izbie czasowego wyłączenia* umieszczenie w izbie następuje w przypadku naruszenia regulaminu przez wychowanka. Przedstawiciele Mechanizmu zwracają uwagę, że żaden z aktów prawnych regulujących funkcjonowanie zakładów poprawczych nie przewiduje utworzenia w nich tego typu pomieszczeń. Domniemywać jedynie można, że pod pojęciem *izby czasowego wyłączenia* administracja wizytowanej placówki rozumie oddzielne pomieszczenie mieszkalne lub

izbę przejściową. Ponadto, zgodnie z § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia, umieszczenie nieletniego w izbie przejściowej lub oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym dyrektor może zarządzić jedynie w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie. Niewątpliwie przesłanka ta nie będzie miała każdorazowego zastosowania w przypadku naruszenia regulaminu placówki przez wychowanka, a jedynie w najpoważniejszych sytuacjach tego typu. Biorąc pod uwagę powyższe przedstawiciele KMP za zasadne uznają zalecenia dostosowania analizowanej procedury do regulacji zawartej w § 25 ust. 1 rozporządzenia.

Podopieczni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu, bardzo pozytywnie ocenili atmosferę w placówce. Nieletni wskazali, że kadra jest pomocna, a wśród osób, do których mają największe zaufanie przeważnie wymieniali dyrektora zakładu. W jednej z rozmów indywidualnych wizytującym przekazano sygnał o niewłaściwym zachowaniu jednego ze strażników polegającym na tym, że nie zawsze przekazuje dyrektorowi placówki informację o tym, że wychowanek chciałby umówić się z nim na rozmowę. Mając na uwadze powyższą uwagę przedstawiciele KMP postulują pouczenie personelu zatrudnionego w placówce o konieczności przekazywania wszystkich próśb wychowanków.

6. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w placówce zawarty został w regulaminie zakładu poprawczego (dalej: regulamin). W odniesieniu do katalogu nagród wizytujący mają zastrzeżenia do wymienionej w regulaminie nagrody *zezwoleń na rozmowę telefoniczną do domu (na koszt zakładu i w obecności wychowawcy)*. Regulaminowe ujęcie wymienionej nagrody jest bowiem znacznie zawężone w stosunku do jej odpowiednika zawartego w obowiązujących przepisach. Zgodnie z brzmieniem § 66 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia *nagrodą jest zezwolenie na rozmowę telefoniczną na koszt zakładu*, bez zastrzeżenia, że rozmowa ta musi odbywać się w obecności wychowawcy lub być zrealizowana jedynie z domownikami. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają wyeliminowanie wskazanych ograniczeń w realizacji nagrody zezwoleń na rozmowę telefoniczną na koszt zakładu. Ponadto

regulamin wprowadza nagrodę *zgody na odwiedziny osób spoza rodziny*. W opinii przedstawicieli Mechanizmu wprowadzenie takiej nagrody może wywołać u nieletnich błędne przekonanie, iż kontakt z osobami spoza rodziny nie jest ich prawem a pewnego rodzaju przywilejem zależnym od spełnienia przesłanek otrzymania nagrody wymienionych w art. 65 rozporządzenia. Za słusznością powyższego stwierdzenia przemawia analiza art. 66 § 4 upn, który przewiduje jedynie w pewnych sytuacjach możliwości ograniczenia kontaktów nieletnich, a nie ich przyznania. Co więcej, wskazany przepis posługuje się pojęciem *osób spoza zakładu*, nie rozróżniając ich na rodzinę i osoby niebędące rodziną. Mając na uwadze powyższe argumenty, przedstawiciele KMP zalecają wykreślenie nagrody w postaci udzielenia *zgody na odwiedziny osób spoza rodziny* jako wprowadzającej pozbawione podstaw prawnych ograniczenia kontaktów ze światem zewnętrznym.

Przedstawione uwagi i zalecenia powinny również analogicznie zostać uwzględnione przy modyfikacji *Regulaminu Wychowanka Zakładu Poprawczego w Gdańsku-Oliwie* (dalej: regulamin wychowanka)

Przechodząc do analizy katalogu kar stosowanych w ZP należy zauważyć, że regulamin wychowanka przewiduje karę nagany, której wymierzenie łączy się z jednoczesnym wstrzymaniem przepustki na okres 31 dni, a w przypadku wychowanków po niepowrocie dolicza się okres karencji. W ocenie przedstawicieli KMP takie uregulowanie stoi w sprzeczności z rozporządzeniem, które w § 73 ust. 1 traktuje, iż za jedno przewinienie stosuje się jeden środek dyscyplinarny. W przypadku natomiast, gdy wychowanek popełnił więcej przewinień, stosuje się jeden środek dyscyplinarny odpowiednio surowszy.

Niegodny z obowiązującymi przepisami jest również zawarty w regulaminie wychowanka pkt 4 rozdziału poświęconego systemowi dyscyplinarnemu. Zgodnie z jego brzmieniem wychowankowi, który nie powrócił z urlopu lub przepustki bez usprawiedliwienia i został dowieziony przez Policję obligatoryjnie wstrzymuje się urlopy i przepustki na czas 6 miesięcy. Regulacja ta stanowi nieuprawnione zaostrenie przepisu § 71 ust. 1 pkt 11b stanowiącego, że wychowankowi zakładu poprawczego typu półotwartego można wymierzyć karę nieudzielenia przepustki lub

urlopu w maksymalnym wymiarze 3 miesięcy. Ponadto należy wskazać, że nieusprawiedliwiony niepowrót z przepustki lub urlopu jest przesłanką do wymierzenia kary dyscyplinarnej, a nie zaostżenia jej wymiaru (§ 70 pkt 4).

7. Prawo do informacji

W wizytowanej placówce prawo do informacji jest respektowane. Zgodnie z zasadami przyjęcia wychowanka do placówki - *procedurą przyjmowania nowego wychowanka do Zakładu Poprawczego w Gdańsku Oliwie* - przyjmowani do niej podopieczni są informowani o swoich prawach i obowiązkach oraz o obowiązujących zasadach, co potwierdzają własnoręcznym podpisem na arkuszu rozmowy wstępnej. Ponadto z każdym nowo przybyłym nieletnim rozmowy przeprowadzają dyrektor, przedstawiciele zespołu diagnostyczno-korekcyjnego. Powyższą praktykę potwierdzili nieletni w przeprowadzonych z nimi rozmowach indywidualnych. Wychowankowie wykazywali się ponadto wiedzą na temat swoich praw i obowiązków oraz procedur obowiązujących w placówce.

Zasady nagradzania, informacje na temat praw, obowiązków wychowanków oraz adresy instytucji stojących na straży praw człowieka wywieszane są na tablicy informacyjnej w ogólnodostępnym miejscu.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził natomiast fakt, iż na tablicach informacyjnych były wywieszane również informacje odnośnie terminów i rodzajów spraw sądowych poszczególnych wychowanków. W opinii przedstawicieli Mechanizmu informacje takie, jako dotyczące wyłącznie indywidualnych spraw wychowanków, nie powinny znajdować się w miejscu ogólnodostępnym a należałoby przekazywać je indywidualnie nieletnim.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Odwiedziny nieletnich odbywają się w każdą niedzielę i święta w godzinach 10:00 - 12:00 w miejscu wskazanym przez pracownika zakładu. Zgodnie z informacjami udzielonymi przez dyrektora placówki oraz uregulowaniami zawartymi w *Regulaminie Odwiedzin Wychowanków Zakładu Poprawczego w Gdańsku – Oliwie* (dalej: regulamin odwiedzin), regulaminie wychowanka oraz

regulaminie zakładu wynika, iż prawo do odwiedzin mają jedynie rodzice, opiekunowie, rodzeństwo oraz najbliższa rodzina (bez sprecyzowania jakie konkretne osoby są objęte tym pojęciem). Możliwość spotkania z innymi osobami spoza jednostki zależna jest od przyznania wychowankowi bardzo dobrej lub wzorowej oceny resocjalizacyjnej (regulamin wychowanka) lub tytułem nagrody albo *w szczególnie uzasadnionych względami wychowawczymi przypadkach* wychowanek może uzyskać zgodę na odwiedziny sympatii (regulamin odwiedzin, regulamin zakładu).

Zdaniem wizytujących uzależnienie zgody na spotkanie wychowanka z osobami spoza rodziny od stopnia oceny resocjalizacyjnej lub wystąpienia *szczególnie uzasadnionego względami wychowawczymi przypadku* nie znajduje podstaw w obowiązujących w tym zakresie przepisach prawa. Uprzednio wskazano bowiem, iż art. 66 § 4 upn określając zasady kontaktów nieletniego posługuje się pojęciem *osób spoza zakładu* nie rozróżniając ich na rodzinę i osoby niebędące rodziną. Tym samym zasady udzielania widzeń powinny być jednakowe dla wszystkich odwiedzających. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami spoza placówki, określone w art. 66 § 4 upn, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki o powodach decyzji niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie.

Należy zaznaczyć, iż przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji dostrzegają problem braku szczegółowego ustawowego uregulowania kwestii kontaktów wychowanków z osobami spoza zakładu. Mając jednak na uwadze powyższy przepis trzeba zauważyć, że wprowadzanie wskazanych ograniczeń kontaktowania się wychowanków z osobami spoza zakładu narusza obowiązujące przepisy.

Kolejne zastrzeżenie budzi wprowadzenie w regulaminie odwiedzin ograniczenia, zgodnie z którym osoby niepełnoletnie – brat, siostra wychowanka –

mogą skorzystać z odwiedzin tylko w obecności rodziców lub opiekunów prawnych. Zdaniem wizytujących zastrzeżenie takie, jako nie posiadające umocowania w obowiązujących przepisach powinno zostać wyeliminowane.

Kontakt telefoniczny możliwy jest codziennie w godz. 19.00-21.00 w formie połączeń przychodzących do placówki. Realizacja połączeń telefonicznych możliwa jest także wyłącznie z członkami rodziny – wychowawcy odbierają telefon i każdorazowo weryfikują kto dzwoni do nieletniego. Należy wskazać, że do analizowanej kwestii odnoszą się również uwagi poczynione odnośnie wprowadzonych w placówce ograniczeń w zakresie odwiedzin. Na inicjowanie połączeń telefonicznych zezwala się wychowankom w uzasadnionych przypadkach oraz w formie nagrody. Uwagi dotyczące realizacji tej nagrody w wizytowanej jednostce zostały omówione w pkt 6 niniejszego Raportu.

Treść korespondencji nieletnich – zarówno przychodzącej jak i wychodzącej - zgodnie z informacją dyrektora, podlega sprawdzeniu przez jednego z psychologów. W przypadku stwierdzenia w treści listu np. zwrotów wulgarnych list jest zatrzymywany i dołączany do akt wychowanka. O fakcie tym wychowanek jest informowany. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z art. 66 § 3 u.p.n korespondencja nieletniego może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. Przepis ten tym samym nie daje podstaw do prewencyjnej kontroli całości korespondencji wychowanka. Ponadto w przypadku zatrzymania korespondencji należy zawiadomić sąd rodzinny podając powody takiej decyzji, a także pouczyć wychowanka o prawie złożenia na nią zażalenia.

W trakcie oglądu placówki przedstawiciele Mechanizmu zwrócili ponadto uwagę na wzór podania o udzielenie przepustki z miejscem na podpisy wszystkich nauczycieli szkolnych, nauczycieli zawodu, wychowawców, kierowników, dyrektorów

oraz księdza. Dyrektor zakładu wyjaśnił, iż procedura ta służy kształtowaniu wśród personelu i nieletnich poczucia wpływu każdego pracownika na proces wychowania i resocjalizacji nieletnich. Warto zaznaczyć, że ostateczna decyzja należy do dyrektora placówki. W opinii przedstawicieli Mechanizmu, mimo powyższego wyjaśnienia, opisana procedura stanowi przejaw zbędnej biurokracji.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną nad nieletnimi sprawują lekarze internista, psychiatra, stomatolog oraz pielęgniarka. Konsultacje okulistyczne, dermatologiczne, chirurgiczne oraz bardziej skomplikowane zabiegi dentystyczne realizowane są w Przychodni Szpitala Marynarki Wojennej w Gdańsku.

Placówka dysponuje ambulatorium, gabinetem dentystycznym oraz izbą chorych. Badania lekarskie w ambulatorium odbywają się poza zasięgiem wzroku i słuchu strażników, których rola ogranicza się do przyprowadzenia wychowanka do gabinetu.

Zgodnie z informacją udzieloną przez pielęgniarkę oraz dyrektora placówki nowoprzybyły wychowanek badany jest przez lekarza oraz diagnozowany przez psychiatrę. Pielęgniarka poinformowała również, że wszyscy wychowankowie objęci są profilaktyczną opieką medyczną, w tym szczepieniami przeciwko wzw. Pozostałe szczepienia uzgadniane są telefonicznie z przychodniami, do których należą wychowankowie i realizowane w trakcie przepustek. Badania lekarskie w ambulatorium odbywają się poza zasięgiem wzroku i słuchu strażników, których rola ogranicza się do przyprowadzenia wychowanka do gabinetu.

W rozmowach indywidualnych nieletni pozytywnie wypowiedzieli się na temat zapewnionej im opieki medycznej.

10. Prawo do wypoczynku i rekreacji

W czasie wolnym nieletni mogą uczestniczyć w licznych wycieczkach, turniejach sportowych, konkursach, koncertach, spotkaniach z ciekawymi ludźmi

i innych uroczystościach. Ponadto na terenie placówki funkcjonują koła zainteresowań i zajęcia tematyczne.

W placówce funkcjonuje dobrze wyposażona biblioteka, której księgozbiór w bieżącym roku został wzbogacony zgodnie z preferencjami wychowanków.

Z rozmów indywidualnych z nieletnimi wynika, iż w ciągu dnia mogą oni spędzać czas na świeżym powietrzu codziennie po kilka godzin. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu możliwość codziennego przebywania na świeżym powietrzu stanowi istotny wpływ na rozwój psycho-fizyczny młodzieży niedostosowanej społecznie, przebywającej w zakładach zamkniętych, czyli w warunkach ograniczonej swobody. Spędzanie czasu na dworze jest ponadto doskonałą okazją do wyrównania niedoboru ruchowego wychowanków.

11. Prawo do edukacji

Nieletni przebywający w ZP mogą kontynuować edukację na poziomie gimnazjalnym oraz w zasadniczej szkole zawodowej.

Integralnym działem szkoły zawodowej są warsztaty: mechaniczny, ślusarski i stolarski, których podstawowym zadaniem jest nauka, kształtowanie umiejętności zawodowych wychowanków i wdrażanie ich do pracy zawodowej. Z kolei uczniowie gimnazjum objęci są kursami przygotowania zawodowego o profilu malarz-tapeciarz.

Wyposażenie szkoły należy ocenić jako bardzo dobre. Klasy zaopatrzone są w różnorodne materiały dydaktyczne i multimedialne. Wyposażenie pomieszczeń do nauki zawodu również nie budzi zastrzeżeń przedstawicieli KMP.

W rozmowach indywidualnych wychowankowie nie zgłaszali żadnych uwag odnośnie realizacji ich prawa do edukacji.

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad wychowankami sprawuje zatrudniony w placówce kapelan. Msze święte organizowane są w kaplicy zakładu. Nieletni nie mają jednak obowiązku uczestniczenia w nabożeństwach ani lekcjach religii. W czasie ich trwania mogą pozostawać w pomieszczeniach grupy wychowawczej.

13. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Dyrektorowi Zakładu Poprawczego w Gdańsku:

1. wyjaśnienie problemu nieprzekazywania dyrektorowi przez jednego ze strażników informacji od wychowanków oraz pouczenie wszystkich pracowników o konieczności przekazywania próśb wychowanków;
2. dokonywanie kontroli korespondencji wychowanków zgodnie z przepisami upn;
3. wyeliminowanie pozbawionych podstaw prawnych ograniczeń w kontaktach nieletnich z osobami spoza placówki (odwiedziny, rozmowy telefoniczne);
4. zapewnienie wychowankom intymności podczas kąpieli poprzez zamontowanie zasłonek prysznicowych oraz zmianę wysokości drzwiczek do kabin z miskami ustępowymi;
5. zdemontowanie kamer w łazienkach nieletnich;
6. podjęcie starań w celu rozszerzenia infrastruktury zakładu o salę gimnastyczną;
7. dokonanie wskazanych w niniejszym Raporcie zmian treści dokumentów wewnętrznych placówki (pkt.5, pkt. 6);
8. modernizację monitoringu w celu archiwizowania nagrań zgodnie z obowiązującymi przepisami;
9. indywidualne przekazywanie wychowankom informacji o terminach spraw prowadzonych z ich udziałem;
10. wyeliminowanie wymogu zbierania przez wychowanków podpisów pracowników poszczególnych działów ZP w sytuacji zwracania się z prośbą o udzielenie przepustki;

11. zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, a także dodatkowych szkoleń ze stosowania środków przymusu bezpośredniego i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej;
12. zapewnienie pracownikom zespołu korekcyjno-diagnostycznego superwizji.

Opracowała:

W imieniu Zespołu podpisuje: